

Työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja taantuma pankkialalla: maailmanlaajuinen näkökulma

Tiivistelmä

Johdanto

Yhdysvalloista kesällä 2007 alkanut maailmanlaajuinen rahoituskriisi oli syvin sitten vuoden 1929 pörssiromahduksen. Kriisi levisi koko maailmaan, laajeni reaalityalouden puolelle ja johti viime vuosikymmenten ankarimpaan maailmanlaajuiseen taloudelliseen taantumaan. Rahoituskriisi on iskenyt ankarasti Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan, kun taas Japanin, Brasilian ja Kiinan pankkitoimintaan se ei ole vaikuttanut merkittävästi. Kriisin vuoksi työllisyys Yhdysvaltojen ja monien Euroopan maiden pankkialoilla laski vuosina 2008–2010, kun taas Japanissa, Kiinassa ja Brasiliassa työllisyys pysyi jokseenkin muuttumattomana.

Euroopassa rahoituskriisin vaikutuksia pankkialaan on vaikeaa erottaa kriisiä edeltäneiden vuosien aikana tehtyjen suurten rakenneuudistusten seurauksista. Työllisyys oli kasvussa uusissa jäsenvaltioissa sekä Espanjassa, Kreikassa, Portugalissa ja Irlannissa, mutta se oli jo laskussa muutamissa Länsi-Euroopan maissa (Itävalta, Saksa, Alankomaat, Tanska ja Belgia). Tämä oli osittain seurausta siitä, että suurten pankkiryhmittymien toimintoja oltiin siirtämässä yhä enemmän viimeksi mainituista maista ensin mainittuihin.

Taustaa

Taluskriisillä on ollut suuri vaikutus yleiseen työllisyystasoon, mutta monissa maissa koetuista merkittävistä työpaikkojen menetyksistä huolimatta ilman julkisen vallan toimenpiteitä taloudellisen toiminnan vähenemisen vaikutukset olisivat olleet vieläkin suurempia. Useimmat kehittyneet ja nousevat taloudet ovat torjuneet kriisiä toteuttamalla laajoja vero- ja rahapoliittisia toimia.

Maailman johtavien talouksien osalta rahoituskriisin vaikutus pankkialaan ei ole ollut samanlaista kaikkialla. Japanissa, Brasiliassa ja Kiinassa kriisillä ei ole ollut merkittäviä vaikutuksia rahoitusalaan, ja viranomaisten on tarvinnut puuttua vain joihinkin pankkijärjestelmien

maksuvalmiusongelmiin. Toisaalta Yhdysvaltojen ja monen Euroopan maan pankkijärjestelmillä oli maksuvalmiusongelmien lisäksi myös vakavaraisuusongelmia. Monia rahoituslaitoksia piti pelastaa, ja rahoitusjärjestelmien romahtamisen välttämiseksi toteutettiin ennennäkemättömän laajoja julkisia ohjelmia.

Ensi vaiheessa keskuspankit vastasivat alkavaan kriisiin pumpaamalla rahoitusjärjestelmiin lisää käteistä rahaa, ja myöhemmin hallitukset ottivat käyttöön yksittäisiin laitoksiin kohdistetut väliaikaiset pelastustoimenpiteet. Lehman Brothers pankin 15. syyskuuta 2008 tapahtuneen kaatumisen jälkeen Euroopan ja Yhdysvaltojen hallitukset vahvistivat tukeaan rahoituslalle hyväksymällä laajoja kansallisia toimenpiteitä, kuten talletussuojia, takuita pankkien joukkovelkakirjalainoille, pääoman lisäämistä ja vanhoja omaisuuseriä koskevia tukitoimia. Pääoman lisääminen on ollut Yhdysvalloissa huomattavampaa kuin EU:ssa, ja yhdysvaltalaiset pankit ovat tähän mennessä myös maksaneet pääomaa enemmän takaisin.

Kriisi on ollut haaste Euroopan työmarkkinasuhteille, mutta pankkialan työmarkkinaosapuolten myötävaikutuksella työmarkkinoille aiheutuneita kielteisiä vaikutuksia on kyetty käsittelemään. Työehtosopimusneuvottelut ovat kriisin aikana vaikeutuneet, mutta samalla tehostuneet, ja niiden avulla on saatu aikaan muutoksia alalla. Ammattiliitot ja työnantajajärjestöt ovat turvautuneet, tosin vaihtelevassa määrin, erilaisiin käytössä oleviin välineisiin. Näitä ovat esimerkiksi työehtosopimusneuvottelut, joilla pyritään suojelemaan työntekijöitä rakenneuudistusten tai irtisanomisten aikana tai turvaamaan alan työllisyys eri toimenpiteiden avulla, esimerkiksi työaikaa vähentämällä; työmarkkinaosapuolten välinen vuoropuhelu, jonka tavoitteena on analysoida tilannetta ja tuottaa ehdotuksia siitä, mitä voitaisiin tehdä, jotta pankkialan työpaikat säilyisivät tai uusia

kyettäisiin luomaan; sekä muut työmarkkinaosapuolten aloitteet, joiden tavoitteena on parantaa alan työllisyyttä ja työoloja.

Keskeiset havainnot

Koko 27 jäsenvaltion EU:ssa pankkialalta hävisi vuosina 2008–2010 250 000 työpaikkaa. Tämä tarkoittaa, että työllisyysaste laski kuusi prosenttia, mikä on enemmän kuin keskimääräinen työllisyyden lasku koko kansantaloudessa (-2,4 %), mutta kaukana teollisuuden ja rakennusalan suurista työllisyysmuutoksista (yli 10 %). On merkillepantavaa, että pelkästään Yhdistyneestä kuningaskunnasta, Euroopan tärkeimmästä rahoituskeskuksesta, hävisi 187 000 työpaikkaa. Ilman Yhdistynyttä kuningaskuntaa pankkialan työllisyyden lasku olisi siinä jäännyt alle EU:n vuosien 2008–2010 keskiarvon.

Maakohtainen tarkastelu paljastaa suuria vaihteluita. Työllisyys väheni eniten Yhdistyneessä kuningaskunnassa (-25 %), Belgiassa (-15,2 %), Portugalissa (-14,8 %), Unkarissa (-12,7 %), Alankomaissa (-12,5 %), Bulgariassa (-11,9 %), Espanjassa (-11 %), Latviassa (-10,1 %) ja Tšekin tasavallassa (-9,9 %), mutta toisaalta työllisyys kasvoi huomattavasti Romaniassa (25,3 %), Luxemburgissa (23,1 %), Liettuassa (16,9 %), Maltassa (10,9 %), Puolassa (7,6 %) ja Ranskassa (5,4 %).

Yhdysvalloissa kriisin vaikutukset tuntuivat aiemmin: pankkialan työntekijöiden määrä väheni yli kymmenen prosenttia vuosina 2006–2010 (400 000 hävinnyttä työpaikkaa) ja seitsemän prosenttia vuosina 2008–2010. Japanissa ja erityisesti Brasiliassa ja Kiinassa pankkialan työllisyys näyttää parantuneen kriisin aikana.

Euroopassa alan työmarkkinasuhteet ovat vakiintuneita, työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu on tiivistä, työntekijöiden järjestäytymisaste on useimmissa maissa keskiarvon yläpuolella ja työehtosopimusneuvottelut ovat melko kattavia. Pankkialan työehtosopimusneuvottelut ovat pääasiassa alakohtaisia Saksassa, Ranskassa, Espanjassa ja Italiassa, kun taas työpaikkakohtainen sopiminen on yleisintä Yhdistyneessä kuningaskunnassa, Unkarissa ja Alankomaissa. Virossa työehtosopimusneuvotteluja ei käydä lainkaan.

Työehtosopimusneuvottelut ovat lisääntyneet kriisin aikana joissakin Euroopan maissa. Eräissä tapauksissa työpaikkoja on pyritty turvaamaan mukauttamalla jo käytössä olleita toimenpiteitä, kuten Italiassa irtisanomisrahastoa tai Saksassa eräitä edellisen kriisin käsittelyä varten luotuja välineitä. Toisin kuin teollisuudessa, pankkialalla työehtosopimusneuvottelut, joilla on pyritty

säilyttämään alan yleinen työllisyystaso lyhennettyä työaikaa koskevien järjestelmien kaltaisilla ratkaisuilla, ovat olleet vähäisiä. Useimmissa tapauksissa työehtosopimusneuvotteluissa on keskitytty maltilliseen palkkakehitykseen ja merkittävien rakenneuudistusten kyseessä ollessa irtisanomisten (tai usein myös vapaaehtoisten irtisanoutumisten) laajuuden ja sosiaalisten vaikutusten rajoittamiseen työpaikkakohtaisesti neuvoteltujen irtisanomispakettien avulla.

Saksasta ja Ranskasta löytyy esimerkkejä alakohtaisen työehtosopimusneuvotteluiden innovatiivisesta hyödyntämisestä kriisin aikana, kun taas Unicreditin ja Danske Bankin tapaukset ovat merkittäviä askelia kohti eurooppalaisten rajatylittävien työmarkkinasuhteiden järjestelmien luomista yhtiön tasolla. Vaikka pankkialalla käytiin työmarkkinaosapuolten kesken myös EU:n tason neuvotteluja, yhteisistä toimista ei ole tähän mennessä sovittu. Yhdysvalloissa työehtosopimusneuvotteluilla ei ole pankkialalla merkitystä. Työntekijöiden järjestäytymisaste on rahoitus- ja vakuutusalaalla 1,2 prosenttia, mikä on huomattavasti alle kansallisen keskiarvon, ja 7 830 liikepankista vain 13:ssa toimii ammattiyhdistys.

Japanissa useimmat ammattiyhdistykset ovat työpaikkakohtaisia, koska työehtosopimusneuvottelut käydään työpaikkakohtaisesti. Työntekijöiden järjestäytymisaste rahoitusalaalla (34,8 %) on yli kansallisen keskiarvon (alle 20 %). Koska rahoituskriisin vaikutus Japanin pankkialaan jäi melko vähäiseksi, työehtosopimusneuvottelukierroksilla keskityttiin palkkojen, bonusten, luontoisetujen ja työaikojen kaltaisiin perinteisiin kysymyksiin.

Brasiliassa työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun ja työehtosopimusneuvottelujen merkitys on rajallinen, koska valtio sääntelee työmarkkinasuhteita huomattavan paljon. Brasiliassa pankkiala on yksi harvoista aloista, joilla sopimusneuvottelut käydään kansallisella tasolla alueellisen eli osavaltioiden tason sijaan. Työehtosopimus uusitaan vuosittain ja sen lopputulosta sovelletaan koko alaan, vaikka joitakin lausekkeita täydennetäänkin työpaikkakohtaisilla sopimuksilla.

Kiinassa kaikki pankkien työntekijät ovat automaattisesti ammattiliittojen paikallisosastojen jäseniä, ja heitä edustaa Kiinan rahoitusalan ammattiliitto, joka on yksi maan kymmenestä toimialakohtaisesta ammattiliitosta. Työehtosopimusneuvotteluja ei käydä.

Lisätietoja

Recession and social dialogue in the banking sector raportti on saatavissa osoitteesta <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1115.htm>

Lisätietoja: Carlos Vacas Soriano, tutkija, cva@eurofound.europa.eu